

КОРМИ ДЛЯ ДОМАШНІХ ТВАРИН НА РИНКУ УКРАЇНИ

*Ю. М. Косенко, д-р біол. наук,
Л. Є. Зарума, канд. фарм. наук,
О. С. Везденко, завідувач сектору,
О. С. Шкільник, науковий співробітник*

Державний науково-дослідний контрольний інститут ветеринарних препаратів
та кормових добавок,
вул. Донецька, 11, м. Львів, 79019, Україна,
zarooma@email.ua

Корми для домашніх тварин вітчизняного та закордонного виробництва підлягали державній реєстрації в Україні впродовж 20 років. Реєструвалась кожна рецептура готового продукту, тому процес їх виробництва і обігу відповідав вимогам національного законодавства, що забезпечувало раціональне їх використання. Прийнятий у 2017 р. новий Закон України «Про безпечність та гігієну кормів» наблизив українське законодавство до норм, які чинні у державах-членах ЄС. Проте, цей Закон запровадив нову систему реєстрації кормових добавок, а не готових кормів. Вимоги до виробництва кормів регулюються низкою нормативних документів, до яких належать вимоги Європейської Федерації Виробників Харчування (FEDIAF) для тварин та стандарту ISO 22 000, згідно з якими забезпечується гігієна, якість та безпека використання.

У статті описаний аналіз кормів для домашніх тварин, які були зареєстровані в Україні впродовж 2015-2019 рр., який важливий для подальшого формування вітчизняного ринку цих продуктів.

Основна мета цього дослідження полягала в кількісному і якісному аналізі кормів для непродуктивних тварин із визначенням їх відсоткових часток у переліку зареєстрованих, які відрізняються за видами, формами випуску, видами тварин, для яких призначені. У нормативних вимогах до кормів для домашніх тварин можна виділити обов'язкові вимоги щодо визначення їх видів, категорій і кількостей кормових добавок, кормової сировини та маркування.

Представлена характеристика доступних кормів на ринку України впродовж 2015-2019 рр. показала, що переважна більшість кормів – 91 % була імпортного виробництва. У досліджуваному переліку переважали повнораціонні корми, а дієтичні корми склали лише 6 % від загальної номенклатури. Корми для домашніх тварин поділяються на сухі та вологі. За результатами дослідження встановлена частка сухих і вологих кормів та виявлена специфіка за формами їх випуску. Найбільш поширеними у номенклатурі аналізованих кормів є сухі, які призначені для усіх видів непродуктивних тварин. Вологі корми займають децю меншу частку і переважно призначені для собак та котів. Сухі корми у формі гранул та вологі у формі м'ясних або рибних шматочків склали основні групи кормів для собак і котів.

Це дослідження показало, що на ринку України переважають готові корми для непродуктивних тварин імпортного виробництва, проте існує тенденція до впровадження вітчизняних кормів за рахунок нарощування виробництва провідними компаніями.

Ключові слова: ДОМАШНІ ТВАРИНИ, ПОВНОРАЦІОННІ І ДІЄТИЧНІ КОРМИ СУХІ І ВОЛОГІ КОРМИ, КОРМОВА СИРОВИНА, КОРМОВІ ДОБАВКИ.

PET FOOD ON THE MARKET OF UKRAINE

Yu. M. Kosenko, L. E. Zaruma, O. S. Vezdenko, O. S. Shkilnyk

State Scientific Research Control Institute of Veterinary Medicinal Products and Feed Additives,
11, Donetska str., Lviv, 79019, Ukraine
zarooma@email.ua

Domestic and foreign production pet food has been subject to state authorization in Ukraine for 20 years. Each prescription of the finished product provided authorization, so the process of their manufacturing and turnover met the requirements of national legislation, which ensured their rational use. The new Law of Ukraine “On Feed Safety and Hygiene” adopted in 2017 brought Ukrainian legislation closer to the norms in force in the EU Member States. However, this Law introduced a new system of authorization of feed additives, but not the finished feed. Requirements for feed production are supervised by a number of regulations, which include the requirements of the European Federation of Food Manufacturers (FEDIAF) for animals and the ISO 22 000 standard, which ensures hygiene, quality, and safety of use.

The manuscript illustrates the analysis of the authorized pet food in Ukraine during 2015-2019, which is necessary for the further development of the domestic market of these products.

The prime purpose of this study was the quantitative and qualitative analysis of feed for non-productive animals with the determination of their percentages in the list of the authorized, which differ in types, production forms, animal species for which they are intended. Regulatory stipulations for pet food include mandatory requirements for determining their species, categories, and quantities of feed additives, feed materials, and labeling.

The presented characteristics of available pet food on the Ukrainian market during 2015-2019 showed that the broad majority of feeds, 91%, were imported. The compound pet food dominated the study list, and dietary pet food accounted for only 6% of the total range. Pet food is dry and wet or semi-moist. The results of the study revealed the share of dry and wet feeds, and the specifics of their production forms identified. The most common in the list of analyzed pet food was dry, intended for all types of non-productive animals. Wet pet food occupies a slightly smaller share, mainly used for dogs and cats. Dry pet food in the form of pellets and wet pet food in the form of meat or fish pieces were the main groups of food for dogs and cats.

This study showed that imported pet food products for non-productive animals dominated in the Ukrainian market, but a tendency to introduce domestic pet food by increasing production by leading national companies present.

Keywords: NON-PRODUCTIVE ANIMALS, COMPLETE AND DIETARY PET FOOD, DRY AND WET PET FOOD, FEED MATERIALS, FEED ADDITIVES.

Використання кормів для домашніх тварин базується на принципах безпеки і раціональності, які узгоджуються з принципами благополуччя та здоров'я тварин. Впродовж двох десятиліть від 2000 р. до 2019 р. в Україні здійснювалась державна реєстрація кормів для домашніх тварин, виготовлених на національних підприємствах та за кордоном (Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, 2007). Виробники кормів для домашніх тварин повинні забезпечити відповідність продукту специфікації та допускати до їх виготовлення лише уповноважений персонал, що забезпечує якість та безпеку продукції (Regulation (EC) 767/2009).

Корми для домашніх тварин використовуються для забезпечення конкретних харчових цілей, які не спричиняють побічну дію на здоров'я і благополуччя тварин, людей чи довкілля. До складу кормів для домашніх тварин входять дві групи компонентів: кормова сировина, тобто матеріали тваринного і не тваринного походження та кормові добавки. Важливого значення набуває інформація про склад і призначення кормів, яка базується на науково-

технологічному обґрунтуванні, оскільки покупці здійснюють свій вибір на торгових точках або в результаті передачі даних між постачальником і покупцем. Оператори кормового ринку повинні обґрунтовувати позначення при маркуванні кормів не тільки на етикетках чи пакуванні, але й при презентації та рекламі кормів.

У державах-членах ЄС маркування та реалізація кормів для домашніх тварин разом з іншими кормами регулюється Директивою ЄС 79/373, а в Україні – ст. 23 Закону України «Про безпеку та гігієну кормів» від 21.12.2017 р. Маркування наноситься на етикетку або безпосередньо на упаковку державною мовою і вказується інформація, яка є обов'язковою, що поєднує загальні вимоги до маркування та специфічні вимоги до кормової сировини та кормових добавок, а також зазначаються додаткові вимоги у випадку дієтичних кормів або забруднень сировини чи кормів і є правдивою та корисною для споживача. Поряд з обов'язковим маркуванням можна добровільно наносити додаткове маркування, за умови якщо воно не суперечить принципам маркування, реклами та презентації кормів, встановлених Законом України «Про безпеку та гігієну кормів» (2017) (Zakon Ukrainy “Pro bezpechnist ta higienu kormiv”, 2017)..

Метою роботи був аналіз кормів вітчизняного та закордонного виробництва, зареєстрованих в Україні впродовж 2015-2019 рр., які відрізняються за видом, формою виготовлення, складом компонентів і призначені для собак, котів та інших видів домашніх тварин.

Матеріали і методи. Нормативні документи, які регулюють склад, виробництво і обіг кормів для домашніх тварин в Україні і державах-членах ЄС, реєстр кормів для непродуктивних тварин за 2015-2019 рр., джерела літератури, які обґрунтовують вимоги і склад компонентів до кормів для непродуктивних тварин.

Методи дослідження: бібліографічний, структурного та компонентного аналізу.

Результати й обговорення. Аналіз кормів за країнами походження їх виробництва показав, що переважно на ринок України поставляються корми імпортного виробництва (91 %), проти кормів вітчизняного виробництва (9 %). Серед найбільших виробників і постачальників кормів з-за кордону можна виділити такі країни, як Німеччина, Італія, Іспанія, Польща, Франція, Угорщина, Чеська Республіка, Королівство Нідерландів, США, Канада, Таїланд (рис. 1).

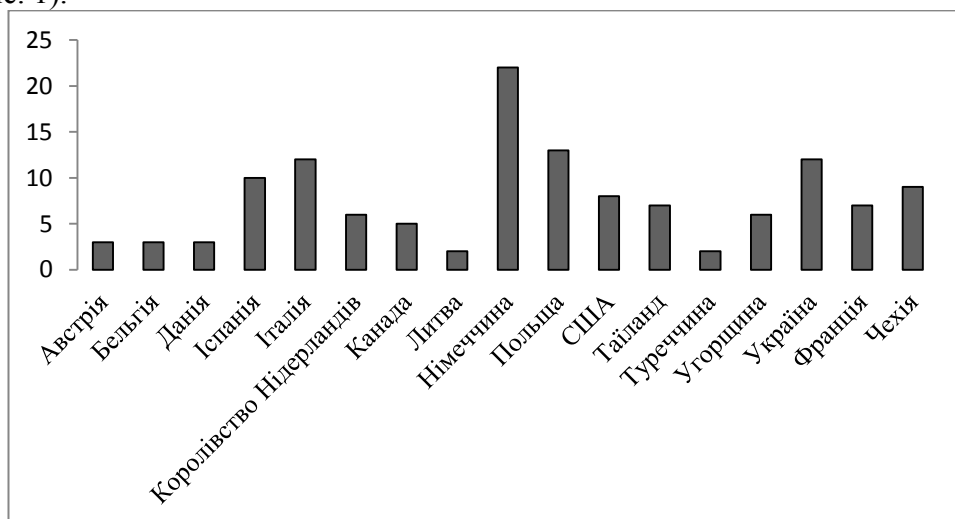


Рис. 1. Країни-виробники кормів для домашніх тварин, представлені у реєстрі 2015-2019 рр.

Українські виробники також представлені низкою фірм, проте їх діяльність започаткована недавно, приблизно 20 років тому, порівняно із країнами Європи і США, де ця галузь запроваджена 150 років тому (Sirenko, 2019).

Закордонні виробники кормів для домашніх тварин найбільш представлені відомими світовими лідерами, такими як Mars, Nestle, Royal Canin, заводи яких розташовані на території Литви, Німеччини, Польщі, Франції, Угорщини та Чеської Республіки. За кількістю фірм-виробників кормів лідирує Німеччина (22), 10 і більше виробників кормів налічуються в Іспанії, Італії та Польщі (рис. 1). Вітчизняні виробники кормів для домашніх тварин представлені 12 підприємствами, проте найбільше найменувань кормів для домашніх тварин виробляється ТОВ фірмою «Продукт», ТОВ «Кормотех», ТОВ «ЕКО-ГРАНУЛА». Вітчизняні корми, як й імпорتنі, відповідають основним критеріям безпеки Європейської Федерації Виробників Харчування для тварин (FEDIAF) та стандарту ISO 22 000, проте є дешевшими, що робить їх конкурентоздатними. Виробнича потужність такого підприємства, як ТОВ «Кормотех», дозволяє поставляти до 15 тис. тонн кормів на рік (Sirenko, 2019), що збільшує його доступність для споживача.

В аналізованому нами реєстрі кормів для котів та собак домінують повнораціонні корми для дорослих тварин. Корми для кошенят і цуценят займають декілька позицій, як і корми для старих тварин та тварин із певними захворюваннями.

За агрегатним станом корми розподіляють на сухі і вологі. Ці корми є основними в переліку зареєстрованих в Україні впродовж 2015-2019 рр. Сухі корми для собак та котів складають 47,5 % від загальної кількості усіх кормів для непродуктивних тварин, а на вологі корми припадає дещо менша кількість – 39,4 %. Частка кормів для інших тварин складає 13,1 %, які також належать до сухих. Скакові та племінні коні, шиншили, мурчаки, акваріумні рибки і декоративні птахи та гризуни представляють інші види домашніх тварин, для яких доступні корми на ринку в Україні.

Сухі і вологі корми репрезентують різні форми випуску, розподіл яких у % показаний на рисунках 2 і 3. Незначну кількість у цьому переліку займають ласощі – 1,2 %, у формі кісточки, кольорових гранул, печива (сухі корми) та у формі зефіру, ковбаски (вологі корми).

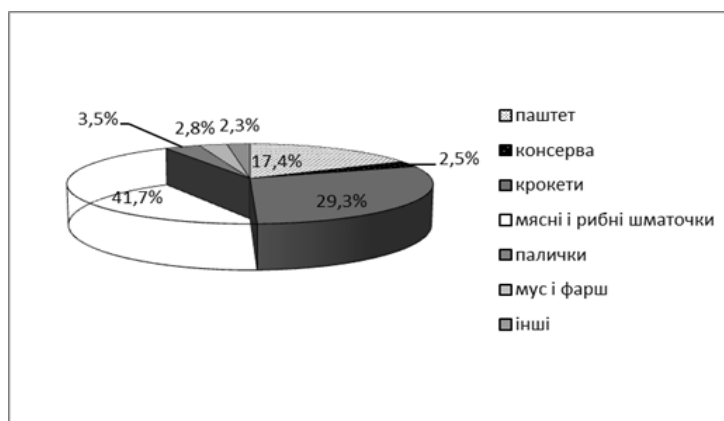


Рис. 2. Номенклатура вологих кормів за формою випуску

Дані, представлені на рис. 2, засвідчують, що вологі корми для собак і котів переважно випускаються у формі м'ясних та рибних шматочків (41,7 %), крокетів (29,3 %) і паштету (17,4 %). На консерви, палички, мус і фарш припадає 2,5; 3,5 і 2,8 %, відповідно. Незначну кількість становлять поодинокі форми, такі як міні філе, м'ясо в бульйоні та рідини.

Номенклатура форм випуску сухих кормів для собак, котів та інших видів тварин є менш різноманітною (рис. 3). Серед цієї групи переважають гранули різної форми і кольору – 89 %. Друге місце займають драже, але частка їх, порівняно до гранул, значно менша – 6 %. Ще менш численними є таблетки і брикети – 3 %.

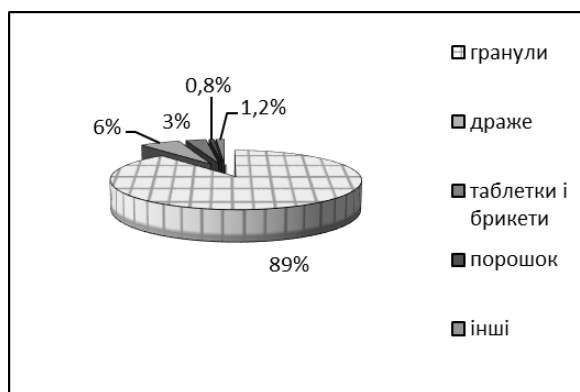


Рис. 3. Номенклатура сухих кормів за формою випуску

До інших форм випуску сухих кормів належать крекери, кульки, мюслі, печиво, чіпси, пластини, пелети, пластівці, сумарна кількість яких складає 1,2 %. Повнораціонні корми у формі чіпсів, пелет і таблеток призначені для акваріумних рибок і декоративних гризунів, а у формі паличок і пластівців – для ставкової риби.

Незначна кількість додаткових кормів для котів, які містять вітаміни і мінерали, випускається у формі таблеток, а у формі паличок, збагачених мінералами і рослинними екстрактами, є ласощі для собак.

Заслужують на увагу повнораціонні корми для відлучених кошенят і цуценят від народження до 2 місяців у формі порошку, які у складі містять молочні протеїни, жири, амінокислоти, мінерали, вітаміни і мікроелементи. У номенклатурі зареєстрованих кормів вони становлять 0,8 %. Це сухі корми за формою випуску, але для годівлі попередньо підлягають розчиненню у зазначеному об'ємі і даються тваринам у формі рідини.

Дані, наведені на рис. 3, засвідчують про кількісну перевагу сухих кормів у переліку зареєстрованих продуктів. Сухі корми сприяють догляду за зубами тварин, є більш тривалими при зберіганні, менше контамінуються мікроорганізмами при відкритті пакування, залишенні у годівницях на кілька годин у разі відсутності власника тварини вдома, є дешевшими, порівняно з вологими кормами. Проте, в останні роки існує тенденція щодо збільшення частки вологих кормів для котів та собак, оскільки сухі корми вимагають постійного відкритого доступу тварин до питної води і підвищують ризик розвитку захворювань нирок, запальних захворювань гепатобіліарної системи (Wensley, 2008). Лікарі ветеринарної медицини рекомендують власникам тварин використовувати змішане харчування тварин – сухими і вологими кормами, які є однаково збалансованими за нутрієнтами і мають ідентичну калорійність (Downes et al., 2017). Вологі корми мають перевагу при застосуванні старим тваринам, яким важко жувати сухі корми, або тваринам, які мають схильність до утворення жовчних чи ниркових каменів, або інших проблем, які спричиняють ниркову недостатність.

У номенклатурі зареєстрованих продуктів вагому частку – понад 6 %, складають повнораціонні дієтичні корми для собак та котів. До цієї групи також відносять корми, які призначаються для вагітних та лактуючих тварин, дорослих стерилізованих кішок і кастрованих тварин, а також корми для тварин, схильних до повноти або для молодих активних собак великих порід та собак масивної статури, яким потрібно зміцнювати суглоби.

Існують певні вимоги щодо використання компонентів у спеціальних кормах для непродуктивних тварин (Directive 2008/38EC, 2008). Як приклад, для забезпечення цих вимог компоненти повинні мати вплив на:

- підтримку функції нирок при нирковій недостатності;
- зменшення гострих розладів при всмоктуванні у кишечнику;
- регулювання надходження глюкози та підтримку функції шкіри при дерматозі;
- зменшення надмірного випадання шерсті.

Серед кормів для непродуктивних тварин важливо виділити корми для коней. Такі корми належать до категорії сухих і випускаються у формі пластівців. Зокрема, корм для високопродуктивних скакових і спортивних коней для тренування та племінного поголів'я у складі містить високоенергетичний овес, високоякісні білки, повний спектр вітамінів та мінералів для швидкого відновлення, розвитку м'язів, а оброблені парою злаки сприяють максимальному травленню і продуктивності. Корм для коней, схильних до накопичення шлункового соку та жорсткості м'язів має клітковину з низьким вмістом крохмалю і містить багато жирів, які сприяють правильній роботі шлунку і функціонуванню м'язів та запобігають виникненню цих проблем у коней при високих навантаженнях.

Корми для декоративних гризунів, папуг, мурчаків, шиншил випускають у формі зернових сумішей, які складаються із зернових продуктів, хлібопродуктів, сушених овочів, фруктів, ягід, олійного насіння, збагачених вітамінами. Такі корми можуть випускатись і у формі глазурованих кульок.

У корми для тварин, окрім кормової сировини, можна вносити п'ять основних груп кормових добавок. За важливістю функцій у готовому кормі кормові добавки поділяють на: технологічні, харчові, сенсорні, зоотехнічні та кокцидіостатики і гістомоностатики (Regulation (EC) 1831/2003; Закон України "Pro bezpechnist ta higieny kormiv", 2017). Кожна група добавок поділяється ще на підгрупи, зокрема технологічні добавки включають консерванти, антиоксиданти, емульгатори, стабілізатори тощо. Сенсорні добавки містять барвники (каротиноїди та ксантофіли) та смакові регулятори (ароматичні суміші), а харчові добавки можуть містити вітаміни А і D, мікроелементи (Мідь і Селен), амінокислоти та їх аналоги. У кормах для котів та собак, в якості зоотехнічних добавок, почали використовувати про- та пребіотики. Усі компоненти, які входять до складу кормів (продукти тваринного походження, мікроелементи, вітаміни тощо) повинні бути зареєстровані компетентними органами, які регулюють виробництво та обіг кормів на ринку (Regulation (EC) 767/2009).

Важливе значення надається маркуванню кормів для того, щоб донести до кінцевого споживача необхідну інформацію, яка дозволяє правильно їх використовувати без шкоди для здоров'я і благополуччя тварин, а також людей і довкілля. Маркування кормів для інших видів домашніх тварин або кормів, призначених для інших поживних цілей, передбачає дотримання спеціальних положення, які регламентовані нормативними документами (Regulation 1831/2003; Regulation (EC) 767/2009; Закон України "Pro bezpechnist ta higieny kormiv", 2017). Маркуванням передбачено нанесення назви підприємства та адреси оператора кормового бізнесу, відповідального за маркування. На етикетці позначається вид корму (повнораціонний чи додатковий), склад, номінальна кількість в одиницях маси чи об'єму, мінімальний термін зберігання, види або категорії тварин, для яких призначені корми, номер серії, вміст вологи. Якщо корм є додатковим, вказується відсоток у повнораціонному кормі. Для кормів, призначених для собак та котів, інгредієнти перераховуються у порядку зменшення за вагою, що не є обов'язковим для інших видів домашніх тварин. Додатковою вимогою при маркуванні є зазначення виду корму спеціального призначення, як повнораціонний дієтичний, зазначення видів тварин, для яких цей корм призначається, категорії і кількості кормових добавок та видів кормової сировини, що входять до складу цього корму.

Аналіз реєстру кормів для домашніх тварин засвідчив, що на ринку в Україні є великий вибір повнораціонних і додаткових кормів для домашніх тварин, серед яких переважають корми для собак та котів, численність яких серед непродуктивних тварин є найбільшою. Переважає частка кормів імпортного виробництва, проте вітчизняні виробники також нарощують потужності, щоб зайняти відповідну нішу та забезпечувати споживачів високоякісними і безпечними для здоров'я тварин кормами.

ВИСНОВКИ

1. За результатами проведеного аналізу виявлено, що переважна більшість кормів, які є на ринку в Україні, виготовляються за кордоном – 91 %. Вітчизняні виробники поставляють корми для собак, котів, акваріумних рибок, прісноводних черепах, але їх частка у реєстрі 2015-2019 рр. складає лише 9 %.

2. Серед форм випуску переважають сухі корми, з яких найбільше у формі гранул – 89 %. Частка вологих кормів становить понад 39 %, які випускаються у формі м'ясних і рибних шматочків у герметичній упаковці. Вологі корми у формі консерви займають невелику частку – 2,5 %.

3. Повнораціонні дієтичні корми, призначені для тварин певного віку або з особливими потребами, складають 6 % від загального переліку кормів для непродуктивних тварин.

Перспективи досліджень. У перспективі планується дослідити склад і форми випуску повнораціонних дієтичних кормів для тварин та провести їх класифікацію за призначенням і видами непродуктивних тварин.

References

Commission Directive 2008/38/EC of 5 March 2008 establishing a list of intended uses of animal feedingstuffs for particular nutritional purposes (2008). – Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32008L0038>.

Downes, M.J., Devit, C., Downes, M.T., and More, S.J. (2017). Understanding the context for pet cat and dog feeding and exercising behaviour among pet owners in Ireland: a qualitative study. *Ir Vet J.* 2017; 70: 29. doi: 10.1186/s13620-017-0107-8.

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No 1349 vid 21 Lystopada 2007 (st. 27) “Pro zatverdzhennya Polozhen pro derzhavnu reestracyu veterynarnykh preparativ, kormovykh dobavok, premiksiv ta hotovykh kormiv” (2007). – Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1349-2007-%D0%BF> [in Ukrainian].

Regulation (EC) No 1831/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 on additives for use in animal nutrition (2003). – Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32003R1831>.

Regulation (EC) No 767/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on the placing on the market and use of feed, amending European Parliament and Council (2009).

Sirenko, S. (2019). Vyvchennya rynky i formuvannya popytu na rynku kormiv dlya domashnykh tvaryn. *Ekonomika ta upravlinnya pidpryemstvamy*, 32, 213-217. [in Ukrainian].

Wensley, S. (2008). Animal welfare and the human-animal bond: considerations for veterinary faculty, students, and practitioners. *J Vet Med Educ.* 35:532 – Available from: <https://doi.org/10.3138/jvme.35.4.532.26>.

Zakon Ukrainy “Pro bezpechnist ta higiyenu kormiv”, vid 21 grudnya 2017. (2017). Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-19> [in Ukrainian].